



Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Västsahara 2010

ALLMÄNT

Västsahara är sedan början av 1960-talet upptaget på FN:s lista över icke självstyrande områden som skall avkoloniseras. Då var området en spansk koloni och gick under namnet Spanska Sahara. 1975 annekterade Marocko området ("den gröna marschen"), varpå Spanien lämnade. En svårlöst konflikt råder sedan dess om områdets status mellan Marocko och den västahariska befrielse rörelsen Polisario. Marocko hävdar att Västsahara är en del av Marocko ("de sydliga provinserna"), medan Polisario driver rätten till självbestämmande för västaharierna, med ett självständigt Västsahara som slutmål.

År 1988 ställde sig Marocko och Polisario bakom FN:s fredsplan för Västsahara och en FN-styrka, MINURSO, upprättades år 1991. Styrkan övervakar vapenvilan och har även i uppdrag att genomföra en folkomröstning om områdets status. MINURSO har däremot inte något uppdrag att övervaka situationen för de mänskliga rättigheterna. Mandatet förlängdes i april 2010 med ett år, varför ny förlängning kommer att aktualiseras i april 2011. Någon folkomröstning har aldrig genomförts, eftersom parterna inte har kunnat enas om vilka som skulle få rösträtt vid omröstningen. På förslag av FN:s generalsekreterare beslöt säkerhetsrådet istället år 2000 att förhandlingar skulle inledas mellan parterna under ledning av generalsekreterarens personliga sändebud. Mellan 2001 och 2004 lades flera förslag fram av det dåvarande personliga sändebudet, den förre amerikanske utrikesministern James Baker. Dessa förkastades dock antingen av Marocko eller Polisario.

Under 2007 lade Marocko och Polisario fram var sin plan och på basis av dessa uppmanades de av säkerhetsrådet att inleda villkorlösa förhandlingar för att nå en snar lösning på konflikten. Den marockanska planen var ett förslag om långtgående autonomi för Västsahara inom Marocko. Polisarios förslag var en utveckling av Baker II-planen och utmynnar i en folkomröstning, som även innehåller alternativet självständighet. Båda förslagen kom att ligga till grund för förhandlingarna. Förhandlingsomgångar ägde rum 2007-2008 under ledning av FN:s generalsekreterares förutvarande personliga sändebud Peter van Walsum, dock utan större resultat. Förhandlingar återupptogs upp i slutet av 2010 under ledning av det nye särskilde sändebudet Christopher Ross och fortsatta kontakter är planerade under 2011.

Sedan 1975 befinner sig ett stort antal sahariska flyktingar i läger kring staden Tindouf i sydvästra Algeriet. Situationen beträffande de mänskliga rättigheterna för de sahariska flyktingarna där behandlas i rapporten om Algeriet.

UNHCR bedriver sedan 2004 ett program för förtroendeskapande åtgärder, som underlättar kontakterna mellan saharierna i lägren i Tindouf och de i Västsahara. Hittills har man inrättat telefoncenter i de flesta av lägren och genomfört besöksresor per flyg i båda riktningarna. Besöksutbytet har periodvis ställts in, men har nyligen återupptagits. Kapaciteten för besöksprogrammet är ganska lågt, många fler saharier från lägren har kunnat besöka Västsahara i privat regi. Kontakt upprätthålls också via privata satellittelefoner i lägren.

Sedan 1975 administreras Västsahara av Marocko och Marocko har därmed ansvaret för att respektera och främja de mänskliga rättigheternas åtnjutande i Västsahara. Situationen i fråga om mänskliga rättigheter i Västsahara granskas i denna rapport utifrån det skydd marockanska lagar och myndigheter ger. Denna rapport tar bara upp de frågor där uppgifter finns om att situationen för de mänskliga rättigheterna (MR) skiljer sig från vad som gäller i Marocko. Rapporten innebär inte att regeringen tar ställning i frågan om områdets framtid och suveränitet.

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Uppgifter om situationen för de mänskliga rättigheterna i Västsahara förblir svåra att verifiera, då uppgift ofta står ofta mot uppgift och mycket av den information som förmedlas är politiskt färgad. Det förekommer att utländska observatörer och journalister hindras att resa in i området. De senaste åren har flera EU-diplomater, även en svensk sådan, fritt kunnat besöka Västsahara och där träffa såväl företrädare för de marockanska myndigheterna, det civila

samhället, som självständighetsaktivister. Den olösta frågan om områdets framtid bidrar till att den process mot ökad demokrati och frihet som märkts i Marocko under senare år inte har varit lika påtaglig i Västsahara. Framför allt gäller det för alla former av uttryck för åsikter om ett självständigt Västsahara. Däremot var valdeltagandet i kommunalvalen 2009 nästan dubbelt så högt i Västsahara som i Marocko. Det övervägande antalet personer som valdes var saharier från Västsahara.

Rapporter om utomrättsliga frihetsberövanden och fysiska övergrepp från ordningsmaktens sida förekommer regelbundet. Förenings- och yttrandefriheten förblir begränsad för personer som på olika sätt vill uttrycka åsikter om ett självständigt Västsahara. De marockanska myndigheterna har de senaste åren visat gehör för synpunkter om brister i respekten för mänskliga rättigheter. Företrädare för ordningsmakten, som pekats ut för många övergrepp, har förflyttats från området. Självständighetsaktivister har vid några tillfällen kunnat publicera artiklar eller blivit intervjuade om sina åsikter. Människorättsorganisationer som verkar för självständighet tolereras av myndigheterna, trots att de inte är vederbörligt registrerade. Befäl ur ordningsmakten i både Marocko och Västsahara har fått undervisning om mänskliga rättigheter, delvis finansierad av EU, för att de i sin tur ska kunna lära ut till sina underordnade. Det marockanska statliga rådet för mänskliga rättigheter, *Conseil Consultatif des Droits de l'Homme*, (CCDH), som bland annat har till uppgift att följa upp riktlinjerna från IER (Instansen för rättvisa och försoning, se vidare Marocko-rapporten), har öppnat ett kontor i Laayoune. Kontoret har betalat ut skadestånd till personer som blev offer för grova övergrepp och brott mot de mänskliga rättigheterna under kung Hassan II:s styre under 60-, 70- och 80-talen. Det tar också emot enskilda klagomål och arbetar för en bättre förståelse för respekten för de mänskliga rättigheterna.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Se rapporten om Marocko.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det finns inga rapporter om utomrättsliga avrättningar. Däremot finns regelbundna uppgifter från såväl lokala människorättsorganisationer som Amnesty International och Human Rights Watch om brutalt våld eller tortyr från ordningsmaktens sida. Lokala människorättsorganisationer anger att

antalet anmälda fall av polisvåld överlag ska ha minskat, men uppger också att nästan alla fall avskrivs utan närmare undersökning.

Personer som har anmält att de har blivit utsatta för tortyr har i flera fall fått träffa läkare, i enlighet med marockansk lag, men uppvisade skador har inte bedömts vara resultat av tortyr. Människorättsorganisationer uppger att det är svårt att få läkare att lämna intyg om skador, som har åsamkats av ordningsmakten. Något dödsfall till följd av tortyr eller brutalt våld har inte rapporterats sedan den 30 oktober 2005.

Fängelset i Laayoune – *Casa Negra*, som byggdes under den spanska tiden – är, liksom många fängelser i Marocko, starkt överbelagt. Ansträngningar görs från de marockanska myndigheternas sida för att förbättra situationen i fängelserna. Som nämnts ovan har CCDH betalat ut ersättning till de personer som drabbades av förtrycket under Hassan II:s styre.

4. Dödsstraff

Se rapporten om Marocko.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Personer som är – eller misstänks vara – självständighetsaktivister, liksom deras familjer, drabbas enligt trovärdiga källor av trakasserier och förtryck. Kortare frihetsberövanden utan uppenbar anledning och husrannsakingar med skadegörelse av privategendom förekommer, liksom olika typer av våld från ordningsmaktens sida.

Den marockanska staten förnekar att någon hålls fängslad enbart för sina politiska åsikters skull. Flera människorättsorganisationer hävdar motsatsen, men uppskattningarna av antalet samvetsfångar varierar. Flera fall rör saharier som fängslats för att ha propagerat för ett självständigt Västsahara, vilket inte är tillåtet enligt marockansk lag. En grupp på sju personer, inkl. bl.a. Brahim Dahane som tilldelades av Per Anger-priset för mänskliga rättigheter 2009, fängslades i oktober samma år efter en resa till Tindouf i Algeriet. Fyra av dessa har släppts provisoriskt, men de tre övriga, däribland Dahane, har hållits fängslade i över ett år innan det blev aktuellt med civil rättegång, där de anklagas för brott mot rikets interna säkerhet. De hade, innan ärendet överlämnades till civil domstol, frikänts av militär domstol från anklagelser om brott mot rikets externa säkerhet. Rättegången har störts av marockanska nationalisterna och har skjutits upp flera gånger under 2010 – rättegången avslutas 2011. Vid förhandlingarna har observatörer från Sverige, Spanien, Frankrike och Italien närvarat. Sveriges ambassad har varit representerad vid samtliga tillfällen.

Självständighetsaktivister och människorättsaktivister från Västsahara har tidvis haft svårt att få pass eller i några fall hindrats att resa, de senaste åren tycks detta ha upphört. Många av dem har kunnat resa till bland annat Europa utan problem. Några restriktioner för resor inom landet finns inte, med undantag för vissa områden som ännu inte rensats från minor.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Alla som ställs inför domstol får försvarsadvokat i enlighet med marockansk lag. Försvarsadvokater, som företräder självständighetsaktivister, uppger dock att de sällan får gehör i domstolen för påpekanden om att erkännanden framtvings med brutalitet. Domstolarna godkänner ytterst sällan läkarundersökning av personer som uppger att de har torterats eller misshandlats av ordningsmakten, trots att marockansk lagstiftning ger den möjligheten. Se i övrigt rapporten om Marocko.

7. Straffrihet

Instansens för rättvisa och försoning (IER) arbete (se rapporten om Marocko) omfattade också Västsahara vad gällde såväl det förtryck som drabbade personer där, som området som sådant (t.ex eftersatt infrastrukturer, skolgång, sjukvård, mm) under kung Hassan II. Västsahara tillhör därför de områden, där särskilda insatser görs inom ramen för det kollektiva ersättningsprogrammet, bland annat med stöd av EU. Som nämnts ovan betalas individuella ersättningar ut av CCDH.

Företrädarna för ordningsmakten i Västsahara tycks, enligt uppgifter från människorättsorganisationer, i större utsträckning åtnjuta straffrihet för brutalitet och övervåld än i Marocko när det gäller handlingar begångna mot självständighetsaktivister. Enligt uppgift rör det sig om en mindre grupp personer inom ordningsmakten som gjorde sig skyldiga till flertalet övergrepp. De marockanska myndigheterna hävdar att ordningsmakten uppträder på samma sätt i hela landet, men att den i Västsahara provoceras genom våldshandlingar. Regeringen har uppgivit att ett antal personer inom ordningsmakten har åtalats för brott – allt från korruption i liten skala till övervåld och slag med dödlig utgång. Det finns dock ingen offentlig information om fördelning per region. Många personer ur ordningsmakten, som av självständighetsaktivister har pekats ut för våldshandlingar, har de senaste åren förflyttats till andra delar av Marocko.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Yttrandefriheten i Västsahara begränsas i större utsträckning än i Marocko. Polisarios flagga får inte visas offentligt. Polisarios och Polisario närstående

föreningars hemsidor blockeras, åtminstone tidvis, för marockanska användare. Viss debatt om Västsaharas framtid förekommer dock i lokala media utan ingripanden från myndigheternas sida.

Befolkningen i Västsahara, som inte själva har ekonomisk möjlighet att resa, har begränsade möjligheter till direkt, personlig kontakt med omvärlden, men Internet används flitigt. Det finns en rädsla för repressalier bland befolkningen och rapporter om övergrepp når oftast omvärlden i efterhand. Samtidigt finns det flera organisationer, som är mycket aktiva med att informera elektroniskt om övergrepp.

Västerländska journalister och MR-organisationer som *Human Rights Watch* har kunnat besöka Västsahara under året. Det förekommer att utländska journalister, diplomater eller företrädare för enskilda organisationer bevakas under resor i regionen. Journalister och andra personer, som av de marockanska myndigheterna misstänks vara alltför Polisario-vänliga, har avvisats från området. En svensk diplomat fick möjlighet besöka Västsahara sommaren 2009, andra EU-diplomater har besökt området både 2009 och 2010. Dessa kunde utan problem fritt tala med företrädare för marockanska myndigheter, det civila samhället och självständighetsaktivister.

Förenings- och mötesfrihetens åtnjutande är nära länkad till berörda personers eller organisationers inställning till frågan om självbestämmande. Flera nationella MR-organisationer har med tillstånd från myndigheterna fungerande lokalsektioner i Västsahara. Internationella rödakorskommittén finns på plats. Däremot har en förening, som kallar sig *Association Saharaïenne des Victimes des Violations Graves des Droits Humains Commises par l'Etat Marocain* (Sahariska föreningen för offer för grova MR-övergrepp utförda av den marockanska staten) inte fått tillstånd att verka som förening. Det gäller också *Collectif des défenseurs saharais des droits de l'homme* (Sahariska försvararna av mänskliga rättigheter), som även arbetar för självbestämmande genom folkomröstning. De båda senare organisationerna tolereras dock i någon mån av de marockanska myndigheterna.

Demonstrationer för ett självständigt Västsahara tillåts inte, men förekommer. Otillåtna demonstrationer leder ofta till ingripanden från ordningsmakten. Även i Marocko förekommer att sahariska studenter demonstrerar för ett självständigt Västsahara. Protester har också ägt rum i samband med konflikter mellan sahariska och marockanska studenter, som påstås haft sin upprinnelse i att de sahariska studenterna får bättre ekonomiska villkor från den marockanska staten.

I början av november 2010 ingrep den marockanska ordningsmakten i stort antal mot ett tältläger som upprättats utanför Laâyoune i protest mot dåliga

ekonomiska och sociala förhållanden. Regeringen hävdade att styrkan varit obehövlig och att avsikten var att fredligt riva lägret sedan förhandlingar gått i stå, samtidigt som man hade fått uppgifter att folk hölls kvar där mot sin vilja. Insatsen ledde till sammandrabbningar, som ledde till att 11 personer ur ordningsmakten och 2 civila avled och långt fler skadades. Dessa uppgifter har bekräftats av flera oberoende människorättsorganisationer, bl.a. Human Rights Watch. Människorättsorganisationer, inklusive Human Rights Watch och Amnesty International, har riktat skarp kritik mot regeringen för de övergrepp som skedde efteråt i samband med husrannsakingar och massarresteringar av saharier.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Sedan 1977 har lokalval organiserats i Västsahara på samma sätt som i Marocko. Valen kontrolleras och övervakas av marockanska myndigheter. Övervägande delen av de valda beslutande församlingarna består av saharier. Vid det marockanska parlamentsvalet 2007 fanns inte några internationella valobservatörer på plats i Västsahara, däremot nationella sådana, som hade utbildats med stöd av EU. Personer som öppet agerar för självständighet är i praktiken inte valbara.

Valdeltagandet i 2007 års marockanska parlamentsval var betydligt högre i Västsahara än i Marocko. Deltagandet i Dakhla uppgick till närmare 75 procent av den röstberättigade befolkningen och cirka 65 procent i Laayoune, i jämförelse med 37 procent totalt i Marocko. Samtliga platser som representerar Västsahara i Marockos parlament innehas av saharier som erkänner Marockos överhöghet över området.

I lokalvalet juni 2009, där endast kandidater med pro-marockanska åsikter kunde väljas, röstade över 70 %. Det uppgavs dock att även självständighetsaktivister hade deltagit i valkampanjen. Nationella valobservatörer rapporterade om korruption, främst i form av röstköp. Kvinnor fick 13 procent av rösterna, delvis beroende på det kvotsystem som infördes för att öka antalet kvinnor inom politiken, men siffran var något högre än i Marocko. Det höga valdeltagandet i kommunalvalen framhävdes av de marockanska myndigheterna som exempel på att många saharier var för autonomiförslaget. Förklaringen till detta sades bero på de stora ekonomiska investeringar den marockanska staten gjort, liksom på de olika former av stöd som utbetalades till familjer i ”de sydliga provinserna”.

Det kungliga rådet för Västsahariska frågor, CORCAS (*Conseil royal consultatif pour les affaires sahariennes*), består enbart av utsedda personer (pro-marockanska saharier) och har bl.a. i uppgift att främja det autonomiförslag som lagts fram

av Marocko. Självständighetsaktivister uppger dock att de har god insyn i CORCAS arbete.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Arbetslösheten i Västsahara är stor, särskilt bland den sahariska befolkningen. Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från Marocko på övriga områden. Se vidare rapporten om Marocko.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från Marocko, men vid besöket sommaren 2009 framkom uppgiften att sjukhuset i Laayoune hade fler specialläkare än i städer av motsvarande storlek (250-300 000) i Marocko.

12. Rätten till utbildning

Det uppges att 98 procent av alla barn uppges gå i skolan, vilket är en högre siffra än i Marocko. Den förklaras troligen av att befolkningen till så stor del bor i städerna. Andelen skolavhopp uppges också vara lägre än i Marocko.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Den marockanska staten har gjort stora ekonomiska satsningar i Västsahara. Trots detta lever en stor andel av befolkningen i fattigdom utan tillgång till rent vatten, grundläggande hälsovård eller drägligt boende. Västsahara tillhör de områden som särskilt valts ut för stöd enligt det nationella utvecklingsprogrammet INDH.

Levnadsstandarden i Laayoune överstiger dock den i många städer av motsvarande storlek i Marocko. Vid besöket av bl.a. den svenska diplomaten sommaren 2009 uppgavs att Laayoune var en av de första städerna i Marocko som hade förklarats fri från slum. De tidigare slumminnevärnarna hade fått tomtmark med framdragen el, vatten och avlopp, men fick själva bygga sina hus, vilket uppgavs hade varit en framgångsrik strategi.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från vad som gäller i Marocko. Se rapporten om Marocko.

15. Barnets rättigheter

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från Marocko. Se rapporten om Marocko.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från Marocko. Se rapporten om Marocko. Radio- och TV-sändningar på den lokala dialekten (hassania) finns i Västsahara.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från vad som gäller i Marocko. Se rapporten om Marocko.

18. Flyktingars rättigheter

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från vad som gäller i Marocko. Se rapporten om Marocko.

19. Funktionshindrades rättigheter

Det finns inga tillgängliga uppgifter om att situationen skulle skilja sig från vad som gäller i Marocko. Se rapporten om Marocko.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

De marockanska människorättsorganisationer som tillåts arbeta i Västsahara uppger att deras företrädare där övervakas i större utsträckning än i Marocko. I synnerhet gäller det personer som uttryckt sympati för självständighet. Människorättsaktivister uppger också att de kontrollerats mer noggrant av ordningsmakten efter att ha haft internationella kontakter om situationen i Västsahara. Det uppgavs dock inte vara fallet efter besöket av bl.a. den svenska diplomaten sommaren 2009.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Övervakning av mänskliga rättigheter ingår inte i MINURSO:s mandat. Frågan om de mänskliga rättigheterna i Västsahara följs bland annat av Sverige och EU, samt av internationella och svenska enskilda organisationer. En regelbunden dialog förs med marockanska myndigheter och Västsahara-konflikten berörs regelmässigt i de olika fora som EU upprättat inom ramen för ett omfattande samarbete med Marocko. Frågan tas också regelbundet upp i bilaterala kontakter mellan Sverige och Marocko.